

41/2007

ΕΤΗΣΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ / ANNUAL REVIEW

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ
ARCHITECTURE IN GREECE

ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ
ARCHITECTURE IN CYPRUS

ΜΙΑ ΠΟΛΥΣΗΜΑΝΤΗ ΕΙΚΑΣΤΙΚΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

Παντελής Λαζαρίδης. Διαπραγματεύσεις του εφήμερου / Pandelis Lazaridis. Negotiating the ephemeral, επιμέλεια Γιώργου Τζιρτζιλάκη, Αθήνα: Futura και Μουσείο Μπενάκη, 2006.

Ο συνάδελφος Παντελής Λαζαρίδης με τήν πολυσχιδή και επιτυχημένη δραστηριότητα που έχει αναπτύξει ως τώρα πλησίασε όσο ελάχιστοι άλλοι στον καιρό και στον τόπο μας το αναγεννησιακό πρότυπο του *uomo universale*. Γεννημένος τό 1941 στη Θεσσαλονίκη, μετά τις εγκύκλιες σπουδές του στο Πειραματικό Σχολείο της, φοίτησε για ένα διάστημα στο Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών της Πολυτεχνικής Σχολής του ΑΠΘ για να μεταγραφεί έπειτα στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων, από τό οποίο και πήρε τό πτυχίο του τό 1967. Ήδη όμως είχε γίνει γνωστός ως ζωγράφος με τις εκθέσεις έργων του σε γκαλερί της Αθήνας και της

Θεσσαλονίκης. Ακολούθησαν και αρκετές άλλες εκθέσεις του στην Ελλάδα και τό έξωτερικό (ΗΠΑ, Ολλανδία, Κύπρο) μέ άποκορύφωμα τή συμμετοχή του στην τετραμελή ομάδα καλλιτεχών που εκπροσώπησε τή χώρα μας στην 11^η Διεθνή Biennale Άλεξανδρείας τό 1976.

Παράλληλα, από τά χρόνια τών αρχιτεκτονικών σπουδών του, ό Λαζαρίδης είχε δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τήν προσέγγιση του δομημένου χώρου από τή σκοπιά της θεωρίας της όπτικής αντίληψης και της σημειολογίας, όπως μαρτυρούν τά πρώτα του δημοσιεύματα. Μετά τήν εκπόνηση και της διδακτορικής διατριβής του (*Δημιουργικότητα και αρχιτεκτονική εκπαίδευση*, 1973) στράφηκε προπάντων στην ιστορικοκριτική και κοινωνιολογική θεώρηση τών αρχιτεκτονικών και πολεοδομικών φαινομένων. Μέ τά άρθρα και τά δοκίμια που δημοσίευσε από τό 1976 ως τό 1982

ανέδειξε την πολυπλοκότητα αυτών των φαινομένων, επιμένοντας στην επικοινωνιακή, ιδεολογική και πολιτική τους διάσταση. Σημαντικότερη την ίδια περίοδο στάθηκε και η εισφορά του ως επιμελητή εκδοτικών σειρών, με τις οποίες προίκισε την ελληνόγλωσση βιβλιογραφία με μεταφράσεις δοκιμίων των A. Kopp, L. Benevolo, C. Aymonino, M. Castells και S. Giedion, καθώς και με συλλογές κειμένων για την αρχιτεκτονική των Κανδύλη-Josic-Woods, των Bakema-Van der Broek και των βρετανικών «νέων πόλεων».

Πολύτροπη και ευδόκιμη υπήρξε και η θητεία του Λαζαρίδη στον ακαδημαϊκό χώρο. Βοηθός και επιμελητής στην έδρα Ζωγραφικής του Τμήματος Αρχιτεκτόνων του ΑΠΘ από το 1968, εξελέγη το 1977 καθηγητής στην έδρα Εισαγωγής στην Αρχιτεκτονική του ίδιου τμήματος, ενώ στο μεταξύ, κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, είχε διδάξει σε αρχιτεκτονικές σχολές της Ελλάδας. Το 1984 ανέλαβε Πρόεδρος της Διοικούσας Επιτροπής του νεοσύστατου Πανεπιστημίου Θεσσαλίας και επί έξι χρόνια εργάστηκε για την οργάνωσή του και την ανάπτυξη της κτιριακής του υποδομής με την αξιοποίηση παλαιών εργοστασίων και άλλων κτισμάτων του Βόλου. Στο Πανεπιστήμιο αυτό επανήλθε το 1998 ως καθηγητής και Πρύτανης και πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και του Τμήματος Αρχιτεκτόνων, του οποίου παραμένει μέχρι σήμερα Πρόεδρος, αλλά και ενός πρότυπου Έργαστηρίου Περιβαλλοντικής Επικοινωνίας και Οπτικοακουστικής Τεκμηρίωσης.

Τό αδιάπτωτο ενδιαφέρον του Λαζαρίδη για τα κοινά, κεντρισμένο και από τις εμπειρίες της παραχώδους περιόδου που βίωσε στα νεανικά του χρόνια, ήταν φυσικό να τον οδηγούσαν από νωρίς και στην πολιτική δράση. Μέλος της Δημοκρατικής Άμυνας από το 1967 και ιδρυτικό μέλος του ΠΑΣΟΚ, υπηρέτησε επί κυβερνήσεων Παπανδρέου σε καίριες θέσεις του δημοσίου τομέα, μεταξύ των οποίων και εκείνη του Γεν. Γραμματέα του ΕΟΤ, ενώ αργότερα δραστηριοποιήθηκε στον χώρο της τοπικής αυτοδιοίκησης (αντιδήμαρχος Βόλου το 1990-93 και από το 2002 δημοτικός σύμβουλος στην ίδια πόλη).

Οι ακαδημαϊκές υποχρεώσεις και οι ευθύνες των δημόσιων αξιωμάτων που είχε αναλάβει ο Λαζαρίδης δεν του άφηναν πλέον χρόνο να ασχοληθεί με τη ζωγραφική. Με την πολύχρονη απουσία του από τον καλλιτεχνικό στίβο η ιδιότητά του ως εικαστικού δημιουργού είχε σχεδόν λησμονηθεί. Έτσι, η έκθεση μιας νέας σειράς έργων του στη γκαλερί Άντωνοπούλου το 2005 αποτέλεσε μία εύχαιστη έκπληξη, σύν τοις άλλοις και επειδή τα έργα αυτά με τον γενικότερο τίτλο «Αναγνώσεις αρχείου. Ψηφία της πόλης» μαρτυρούσαν μία έντυπια ανανέωση στή θεματική του και στα εκφραστικά του μέσα. Έχοντας μαθητεύσει στο εργαστήριο του Χρήστου Λεφάκη, ο Λαζαρίδης είχε ξεκινήσει με ένα αφηρημένο ζωγραφικό ιδίωμα ελεύθερης γραφής, διερευνώντας τις ποιότητες χρώματος και ύψης μέσω ποικίλων υλικών και τεχνικών. Λίγο αργότερα πειραματίστηκε επίσης με συναρμογές, ένιστε περίοπτες, διαφόρων υλικών και αντικειμένων. Από το 1967 όμως

άρχιζε να χρησιμοποιεί στα έργα του και παραστατικά στοιχεία, πρώτα σε σχεδιάσματα με τυπογραφικά μελάνια και έπειτα σε κολάζ στα οποία ενσωμάτωνε αποσπάσματα φωτογραφικών εικόνων με πρόθεση κριτικού σχολιασμού της επικαιρότητας. Τα τελευταία του, εκ των υστέρων βέβαια, μπορούν να θεωρηθούν και προμηνύματα των «Ψηφίων της πόλης», τα οποία όμως αποτελούν μία σαφώς νέα κατηγορία έργων. Πρόκειται για ψηφιακά επεξεργασμένες και εκτυπωμένες συνθέσεις φωτογραφικών τεκμηρίων αποκομμένων από εφημερίδες και άλλα έντυπα και θησαυρισμένων σε ένα «αρχείο» που ο καλλιτέχνης είχε συγκροτήσει τα τελευταία χρόνια και που αναφέρεται γενικά σε όψεις και επεισόδια της καθημερινότητας στη σύγχρονη πόλη. Στις συνθέσεις αυτές συναιρούνται, θά έλεγα, η καλλιεργημένη ευαισθησία του Λαζαρίδη στις πλαστικές αξίες με τα ενδιαφέροντα και τους προβληματισμούς που είχε αναπτύξει ως μελετητής του σύγχρονου αστικού φαινομένου.

Την ευκαιρία για μία αποτίμηση από τους φιλότεχνους της συνολικής πορείας του Λαζαρίδη ως εικαστικού δημιουργού προσφέρει η δίγλωσση έκδοση του τόμου που κυκλοφόρησε για το έργο του τον Σεπτέμβριο 2006 από τις εκδόσεις Futura και το Μουσείο Μπενάκη με την προοπτική, υποθέτω, μιας αναδρομικής έκθεσής του στο τελευταίο. Ο τόμος, επιμελημένος από τον Γιώργο Τζιρτζιλάκη, περιλαμβάνει σε 475 σελίδες μεγάλου σχήματος έγχρωμες φωτογραφίες 245 έργων, μία έκτενη συνέντευξη του καλλιτέχνη στον Χριστόφορο Μαρίνο και κείμενα γραμμένα από ιστορικούς και θεωρητικούς της τέχνης, αρχιτέκτονες και άλλους επιστήμονες, κατά κανόνα πανεπιστημιακούς. Αν εξαιρέσω το σύντομο αλλά εύχμο κείμενο του Δ. Φατούρου που σκιαγραφεί την όλη προσωπικότητα του Λαζαρίδη και τό κείμενο της ιστορικού τέχνης Λίας Γυόκα που επιχειρεί να τοποθετήσει την πρώτη καλλιτεχνική του περίοδο στο πλαίσιο της ελληνικής μεταπολεμικής τέχνης, όλα τα άλλα κείμενα εστιάζονται αποκλειστικά στα τελευταία έργα του. Η θεωρητικός τέχνης Σάνια Παπά και οι αρχιτέκτονες Λόης Παπαδόπουλος, Γιώργος Τζιρτζιλάκης, Ζήσης Κοτιώνης και Χριστίνα Άγριαντώνη, όλοι γνωστοί και για άλλες επιδόσεις τους, αναλύουν, ο καθένας από την ιδιαίτερη σκοπιά του αλλά και με περισσή εύστοχία, τα «Ψηφία της πόλης», ενώ ο επίσης αρχιτέκτων Φ. Ωραιόπουλος καταθέτει μία «ειδητική και έννοιολογική εικονογράφηση» του αρχείου που υπόκειται της δημιουργίας τους. Περισσότερο, όμως, με εξέπληξαν οι διεισδυτικές προσεγγίσεις του εικαστικού αυτού έγχειρήματος από άμειβις ιστορικούς όπως ο Δημήτρης Κυρτάτας, ο Κώστας Κωτσάκης, η Ίωάννα Λαλιώτου, η Έφη Γαζή και ο Αντώνης Λιάκος, καθώς και το έξοχο κείμενο της Τζίννας Πολίτη για τη «ρητορική της πόλης» από τη λογοτεχνική παράδοση στην εποχή της εικόνας. Θά ήθελα να εξάρω, τέλος, το ενδιαφέρον που παρουσιάζει η συνέντευξη του ίδιου του Λαζαρίδη, τόσο ως αφήγηση της προσωπικής του πορείας, όσο και ως μαρτυρία για τό πνευματικό κλίμα που επικρατούσε στή Θεσσαλονίκη των νεανικών του χρόνων.

Σάββας Κονταράτος